

КАТМАНДУ

Стеван Пешич

ПЪТЕПИС

Превод от сръбски
ЖЕЛА ГЕОРГИЕВА

София • 2019
Black Flamingo Publishing

Издаването на това произведение беше подкрепено от ТРАДУКИ, литературна мрежа, в която са включени Федералното министерство за Европа, интеграцията и външните работи на Република Австрия, Министерството на външните работи на Федерална република Германия, Швейцарската културна фондация „Про Хелвеция“, КултурКонтакт Австрия (по възложение на Федералното канцлерство на Република Австрия), Гьоте-институт, Словенската агенция за книгата ЈАК, Министерството на културата на Република Хърватия, ресор „Култура“ в правителството на Княжество Лихтеницайн, Фондацията на Лихтеницайн за култура, Министерството на културата на Република Албания, Министерството на културата и информацията на Република Сърбия, Министерството на културата и националната идентичност на Румъния, Министерството на културата на Черна гора, Министерството на културата на Република Северна Македония, Лайпцигският панаир на книгата, Министерството на културата на Република България и фондация „С. Фишер“

traduki

Stevan Pešić
KATMANDU

©1994, Gradska biblioteka u Novom Sadu
© of the translation: S. Fischer Foundation by Order of TRADUKI

© Жела Георгиева, превод
© Мария Вълкова, художник, 2019

© Black Flamingo Publishing, 2019

ISBN 978-619-7362-49-7

ПЪРВА ГЛАВА

За Долината Катманду, която поради своята красота и други изключителни причини не може да се пропътува. После за небето над долината и всичко, което се вижда на това небе

Има само едно Катманду на земята и във вселената, освен ако то не е, както някои вярват, отражение на някакъв небесен граг, но и това не променя нещата, защото и отражението е единствено на земята. Думата „сн“ е най-подходящата да бъде описано, но снът се състои от картини и чувства и те не могат да се предадат. Измина повече от година от пребиваването ми в Непал и сега, докато подреждам бележките си за него, ми е чоглаво: обзема ме и ме преследва усещането, че безвъзвратно, завинаги съм загубил нещо. Понякога снувам Катманду. Но мъката след събуждането не трае дълго, защото зная, че Катманду съществува. И тогава се чувствам като Адам, който не е прогонен от рая, а от желание да види други места, заради скарване с Ева или друга дреболия сам го е напуснал и може да се върне, когато пожелае. И аз някой ден отново ще се върна в рая, наречен Катманду.

Ще се върна не само защото там бях щастлив, а защото там започнах да свиквам със смъртта. В началото това беше неприемливо, борих се, но с течение на времето престанах, разбрах, че животът и смъртта могат да се обичат еднакво. Колкото и хубав, радостен и интересен да беше престоят ми в Катманду, той беше същевременно и пребиваване извън живота. Никъде смъртта няма такова присъствие както в този граг. Тя е в земята, във въздуха, в гърветата, в небето и на лицата на хората. Струваше ми се като малък демон, коленичил зад челото на всеки човек, настанила се е тук от раждането и никога не го напуска. Сетивата са обострени, а природата и всичко в нея понякога виждате със специално око. Наблюдавах птица и виждах скелета ѝ, и в същото време нея – както си летеше, весела. Това ми се случваше и с хората, с които бях, дори веднъж зърнах гърдите, ръцете и тялото си като скелет. При това

не бях уплашен, нито пък доброто ми настроение се развали. Напротив, наблюдението ме радваше и укрепваше. Бях ученик в училището на вечността.

Наричат долината Катманду и долината на Непал. Това е най-хубавият край в страната, най-богатият и най-многолюдният. Тук е люлката на този народ, тук се е случила неговата история, тук са трите кралски града. Поля, гори, зеленчукови и овощни градини, ливади, реки, селища, храмове са картините, които гледате тук. Гледате, докато един глас ви говори: „Тази земя е мед за всички създания, а всички създания са мед за тази земя.“ Стиховете са сътворени в отколешните, първи дни, когато са се отворили вратите на рая. Тук те все още са отворени, който ги види, минава през тях. Около този рай има хълмове и планини. На запад планините са високи до две хиляди метра, през тях се минава, когато се идва от Индия. Такива са планините и на север, и на юг. Такива са и на изток и ставайки все по-високи, досущ като някакви небесни стълби, ще ви отведат на Хималаите. Казват, че цялата долина може да се обходи от изгрев до залез слънце. Често си мислех за такова начинание, но не го предприех. Обходих Патан, Багдан, а и Куртунус, видях няколко големи светилища и забележителности. Но да пропътувам цялата долина, което си заслужаваше, и още как, и заради което толкова завиждах на онези, които са го сторили, не успях. Моят най-дълъг път не продължаваше повече от един час разходка извън Катманду.

Причините са много. Едната е красотата на тези प्रदेशи, те са такива, че винаги може да ги гледате, особено защото с промените на деня и нощта и на настроението ви гледката към тях никога не е една и съща. Да вземем например Ганеш Химал: в течение на деня се появява, изчезва и така променя облика си, че вече не сте сигурни дали наистина съществува или вие, седнали някъде, си го измисляте, за да запълните празнотата в небето. При такива разходки човек бива обзет от изследователски, научен дух и вместо да отиде там, където си е научил, той с часове наблюдава някое растение, насекомо или облак. На мен ми се случваше особено когато си вземех чадъра. Той ми служеше като тояга, като зацита от внезапен проливен дъжд или като самодивски отвес. Вземех ли го, винаги откривах нещо ново.

Ако Гъоте не беше описал отдавна онова прекрасно дребно растение, сега щях да го направя аз. Намерих го тук, на една ливада. Открих и един вид пеперуда, непозната на науката. Крилата ѝ са жълти, по краищата черни и назъбени, дълги около шест сантиметра. Триейки пипалцата си, издава глас, подобен на свирукане, много приятен.

И различни срещи ми попречиха да обхода долината. Понякога това беше познанство и по-късно приятелство, понякога само разговор, след който един другиму си пожелахте всичко най-хубаво и радостно продължавате напред. Защото онези, които трябва да се срещнат, ще се срещнат един ден. Всички срещи тук са изключителни. Винаги ще попаднете на човек, заради когото ще забравите как сте тръгнали или пък ще осъзнаете, че сте се натъкнали на онова, което търсите. Всеки чужденец, живеещ тук, се чувства местен. Що се отнася до тукашните люде, всеки втори е бог, а всеки трети някое по-низше божество, демон или дух. Това е тяхното разбиране, а такаъ е и моят опит с тях. И още нещо научих от тези разходки: че времето е израз на нас самите, а природните явления са последица от нашата воля и представа за света. Небето може да бъде облачно колкото си ще, от моето настроение зависи дали ще вали дъжд или ще бъде ведро.

В тукашните предели и явления има нещо, което старите писатели са наричали омая, затова някои от тях са описали този край като Сънната долина. Омаята се среща най-често в топли, слънчеви дни и влияе както на местните люде, така и на чужденците. В такива случаи край друмищата, може би под всяко дърво се намира поне един странник. Запътил се е нанякъде, седнал е на хладовина да си почине и е заспал или пък се е загледал в нещо, и тук си и останал. Загледал се е в снеговете на Хималаите, далечни; в планините и възвишенията, теменужени; в горите, тъмни и златни; в реката, която, синя, тече между зелените оризови полета и шарените ниви и ливади; в селото, чиито червени или портокалови къщи надничат през дърветата и овощните градини. Странникът гледа това и разбира, че никъде няма да отиде оттук. На сутринта от индуисткото светилище ще чуе звъна на хиляди камбани, разлял се над долината, и вече няма да знае в кой век се намира, защото

векове няма. А когато привечер до него достигнат страшните тръби от тибетските манастири, няма да знае дори на коя звезда е.

Голяма вина да не обходя долината има и небето над нея. За това небе мненията са различни. Някои виждат тук светлина, светеца от само себе си, сякаш слънцето го няма. Други чуват музика и говорят за Питагор. Разбира се, то е и светлина, и музика, но най-вече цвят. Такъв, че истински късмет е, че съществуват облаци и често вали, иначе щеше да породи чудовишно явление – всичко щеше да бъде синьо. Синя сърна, син кон или тук-там синьо дърво щяха да бъдат приятни, но само като изключения. Нощите са спасение от тази синева. Ако земята беше непрекъснато под такова небе, тя щеше да изгуби много от прекрасната си и благотворна нострога. Цветът все пак оставя следи. Очите, които гледат към небето, на моменти приемат неговия цвят.

Водихме разговор по този въпрос един следобед на терасата на хотела в Четрапати. Тук бяха господин и госпожа Ууд, Хари, готвачът Шям, който беше дошъл уж да упражнява английския си, и аз. Хари, като най-млад, се чувстваше най-засегнат. „Значи – каза той, – докато гледам небето, очите ми са сини, така ли?“ Ние потвърдихме и той още повече се уплаши. Пиехме оризова бира. Беше към четири следобед, когато небето е най-ведро. Та говорихме, казвам, за въздействието на небето върху онези, които го наблюдават. Очите на госпожа Ууд бяха с цвят на метличина и при тези обстоятелства можеха да станат още по-сини. Непалците Хари и Шям имаха черни очи. Седях така, че можех да виждам лицето на всеки. Всички гледаха нагоре. Повъзрастните – защото небето в тези часове е невероятно красиво, Хари очакваше чудо, а Шям гледаше ту небето, ту скришом госпожа Ууд. И тогава наистина се случи нещо. В един миг видях, че очите на Хари са сини, нито следа от неговите черни очи. Погледнах към останалите. Господин Ууд тъкмо си бършеше очилата, очите му бяха сини. И на Шям бяха сини, макар най-малко да гледаше нагоре, но и тази промяна е обяснима заради госпожа Ууд. Тя пак направи нещо, което ме убеди, че и останалите са видели същото. Наведе се към мен, извини се и каза, че ѝ се сторило, че очите ми са по-различни. Господин Ууд с едно „хм“ заяви, че с удоволст-

вие би изпил още една чаша от превъзходната оризова бира. Трябва да обърна внимание, че щом престанаха да гледат нагоре, очите на всички отново придобиха цвѐта, с който бяха родени. Разказах какво се беше случило. Не за да оправдая госпожа Ууд, която не се нуждае от подобно оправдание, защото тя не гледа никого освен господин Ууд. Настана всеобщо възлеждане в очите, но вече не виждахме нищо. Шям каза, че всичко е синьо – какво имаше предвид, не беше ясно. Някои се опитаха да обяснят всичко с безделието и поетичната нагласа и дори с бирата. Само Хари повярва и хукна към огледалото, но дори там, когато се огледа, не се усъмни в разказа. По-късно, когато поглеждаше към небето, казваше: „Сега ще имам сини очи – и добавяше: – Това е шега, но е истина.“

Често седяхме на терасата на този хотел, не само хората, които споменах, а и много други. Това беше компания от особени астрономи, чиито сбирки ставаха по възхновение, а безделието беше основният повод за тяхната дейност. Ето, доколкото си спомням, нещата, които открихме. Освен че небето променя цвѐта на очите на онзи, който го гледа, то дава възможност на всеки при продължително и внимателно наблюдение да види в него явления, много по-големи и важни от синевата. В повечето случаи явленията зависят от самия наблюдател, но не са изключени и такива видения, след които онзи, който ги е преживял, да загуби завинаги желание да поглежда нагоре. Един от наблюдателите отказа да каже каквото и да било, защото уж нямало да бъде от полза нито за небето, нито за нас. Друг не видял нищо, старал се, но въпреки всички усилия и желанието си, не могъл да открие там нищо. Повечето разказваха интересни неща. Един например видял в безкрайния лазур Хималаите, покрити със сняг, и себе си как наблюдава земята оттам. Друг видял океан от светлина, по която се возят Шива и Парвати, трети – останалите богове да си играят на топка със слънцата и планетите. Онези, които имат поетични наклонности, виждат горе златни небесни градове с крепостни стени от звезди и кули от светлина. Простолудие то най-често вижда богове, понякога своите къщи и най-близките си роднини. Някакъв рикшаджия, който преди да дойде в града, се е грижил за бивоите в родното си село,

разказва, че когато се загледа в небето, вижда либада, осеяна с цветя и стаго биволи да пасат. От двамата непалци, които изобщо не се познаваха помежду си, чух, че виждат долината от времето, когато се е наричала Девбхуми – Къщата на боговете. Боговете били първите нейни обитатели, слезали от Хималаите и прекарвали тук дни или векове, почивайки си от своите космически дела. И двамата посочиха едно и също място на небето, където тази картина е запазена във вечността. Твърдыха също така, че виждат горе и град Катманду между реките Багмати и Вишнумати по-блестящ и по-красив от този на земята, а водите на небесните реки – модри и уханни.

Една италианка от тукашното братство на хипитата, много набожна, виждаше горе целия рай на Данте и беше в състояние – така ни уверяваше, – да открие по книгата на флорентинеца като по някакъв пътеводител, ако не всички личности, нещо невъзможно поради милионното множество на всички видове ангели, то поне кръговете в рая и главните личности, които летят, пеят или седят там. Естествено винаги чувала и музиката на сферите. Източникът на тази музика според нея бил различен. Данте ѝ бил полезен само до музиката, после се справяла и без книгата. Веднъж това бил слънчевият диск с астрономически размери, поставен в центъра на вселената, който се въртял и свирел, а Бог, Христос, Мария, архангелите и най-важните светци присъствали на концерта. Друг път картината била по-различна, което тя си обясняваше с това, че и във вечността трябва да има промени. На върха Монт Еверест имало орган, на който свирел Христос. Бог седял в кресло, слушал и доволно кимал с глава: колко хубаво съм устроил този свят! От време на време Христос духал в ръцете си, за да стопли премръзналите си пръсти. Освен тях двамата, нямало никой друг.

Тибетците и непалците впрочем можеха, когато упорито и продължително наблюдават това небе, да видят през него и второ, трето, четвърто, пето, шесто и седмо небе чак до планината Меру. Виждаха само върха и в блясъка на милиарди слънца, кръжащи около него, но не и седемте железни черни океана – граници между тези седем небеса и вселената, в чийто център е Свещената планина. Това

е така, защото я гледаха като живи, мъртвите виждат и преминават и през океаните. Заедно с милиардите слънца около този връх щяха да кръжат и техните души, когато напуснат живота на земята и се върнат във вечността и морето от светлина и блаженство. Малцина избраници виждат и четирите кралства на планината Меру, описват как изглеждат и познават безсмъртните им жители. За тях животът и смъртта са вода на един и същи океан, по чиито вълни ходят. Слънцето, което виждаме, казват, било първата врата, златната, през нея минава духът на път към планината Меру.

За някои това небе, сияйно като огън, който не пари, е винаги отворено и по стълбички от светлина хората се качват горе, ангелите слизат долу. В един свой сън аз също се качих по стълбичките; когато погледнах към земята, открих нещо прекрасно и възшебно. Небето беше под мен, а аз стоях напред долината. Тогава ми стана ясно, че онова, което смятаме за небе, е всъщност огледало на земята. Същинското небе е земята долу, а всичко, което виждаме горе, е отражение на случващото се в нас и с нас. После отново се озовах долу, докато небето светеше над мен. Но не бях сигурен дали съм се събудил и дали съм на небето или в долината. Изглежда бях в долината Катманду, но всичко, което преживях, ставаше на небето.